

В 25 роковцнц
української захорон-
кц

16 10

В дітях — наша будучність.
В дітях — наше відродження.

ОДІБ

В 25. РОКОВИНИ УКРАЇНСЬКОЇ ЗАХОРОНКИ.

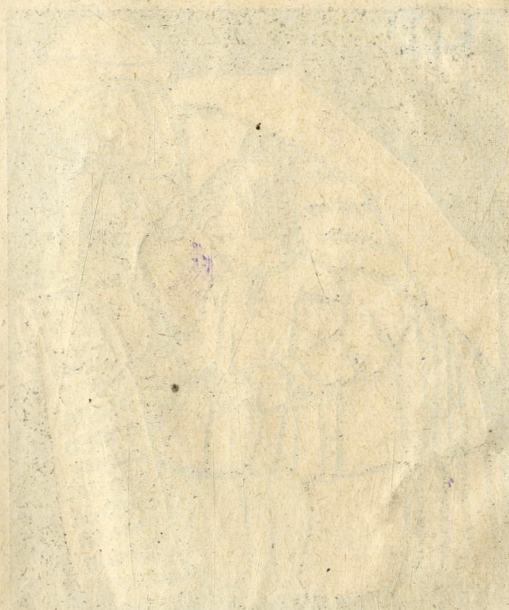

11.374.
Львів. Бібліотека
АН. УРСР

Львів, 1927.

НАКЛАДОМ ТОВАРИСТВА „УКРАЇНСЬКА ЗАХОРОНКА“ (ВУЛ. РУСЬКА Ч. 3).

Don

Львівська державна
наукова бібліотека
№ 6705

УКРАЇНЬСЬКА ЗАХОРОНКА.

Повести хочемо Тебе,
Українська дитино,
На перших виходах Твоїх
В життєву хуртовину.

Від сітей ворога, затій
Дбайливо захистити,
І тисячам таких, як Ти,
Гніздочко тепле звити.

Де чар пісень і рідних слів
Пестилиб душу дивно,
Минулий і завтрішній день
Вязали нерозривно.

Де в огні братнього гуртка
Кріпшалаб Ваша сила,
І на великий бій життя
Росли орлині крила.

Вказати хочемо Тобі,
Українська дитино,
Шляхи, якими треба йти
В борбі за Україну.

Ми лет кінчаємо наш,
Ви — крила розпускайте,
До промінистих волі брам
Дорогу відшукайте.

Віра Лебедова.

В ювілейне свято Української Захоронки.

Історія нашої Захоронки — це історія тих найменших, які вона пригортає до себе. Докіль вони малі, дрібні, ніхто й багато ваги не прив'язує звичайно до їх життя, розвитку, вчинків — ростуть, кріпшають, мудріють — або й навпаки — цеж річ зовсім природна, це явище, яке сотками — тисячами подибуємо щоденно в життю природи. Щойно згодом по роках, коли дитина виросте в людину, а вчинки тої людини заважать уже в історії нації чи може й цілого людства, тоді зачудовані питаємо, коли і як та дитина виросла, які добрі руки її ховали, яке сонце викохало її таку гарну і пишну. Або й навпаки... не руки, а кігті, не ясне сонце, а чорна, глуха ніч.

Наша Захоронка була такою дитиною, котрої ростом небагато людей турбувалося на протязі довгих років, аж ось сьогодні, немов знечевя, стає вона перед нами зі здобутками свого 25-літнього існування, своєї важкої, трудячої дороги. А її існування вже нині значиться глибокою бороздою в життю українського громадянства, її роля зростає по мірі того, як росте розуміння ваги передшкільного виховання скрізь у цілому культурному світі, а поволи за другими і в нас.

Ідею захоронок — як усі великі ідеї — зродила любов. Любов до бідних, опущених, беззахистних діток так само бідних, заправцьованих до смерті родичів. Фридрих Оберлін, німецький пастор в глухих Вогеських горах, перший в 1770 р. засновує в кількох селах своєї парохії захоронки для вбогої дітвори і віддає їх під опіку побожних невіст. Те, що Оберлін зробив з одного почуття християнського милосердя, другий Німець Фридрих Фребель сформулював уже в певну організацію, в діточі садки, що мають стати тою землею, на якій духовна істота дитини виростати повинна вільна від погубних життєвих впливів. І він з любови горне до себе дітвору з вулиці, щоби створити їй те огнище, ogrіти її тим теплом, якого не мала вона дома, щоби заступити їй родичів, яких ранок виганяє на заробіток за кусником хліба, а пізна ніч спроваджує з поворотом утомлених, злих, проклинаючих себе і свою долю.

Але Фребель одночасно — може й несвідомо — причинився також до еманципації жінки, впроваджуючи її вперше до своїх захоронок як виховательку, значить, даючи їй змогу природну опіку над дитиною виконувати не йно в тісних стінах власної хати, але й на ширшій суспільній арені. А з другої сторони захоронки Фребля, що були створені спершу лиш для бідних дітей, стають згодом поважним життєвим питанням перед кожною

жінкою, яка ізза економічної еволюції мусіла опустити домашні пороги, щоби йти на поле, чи до фабрики, чи до умової праці. Тимто захоронки якраз тепер звернули увагу свідомих еманципанток. На протязі віків не стрічаємо імени ні одної жінки в ділянці педагогічних питань дошкільного виховання, хоч цікавляться ним великі уми учених і реформаторів від Плятона і Квінтіліяна починаючи і дальше почерез середні віки до Амоса Коменського, Джон Льюккого, Русса, Пестальюціого і других.

Наша українська жінка — з гордостю можемо це сказати — була майже перша, що зрозуміла значіння захоронки не тільки для жіночої справи але й для національної. І це доказ великої її живучости і молодечої сили.

Ще в році 1891 на жіночому вічу в Стрию справу захоронки підносить у перше в Галичині Наталія Кобринська, підчеркуючи її значіння і потребу по селах як незвичайно важного суспільного чинника і заборолу проти польонізації українських сільських дітей польськими „матечками“. Ідею Кобринської переводить в діло о. Кирило Сілецький, який у своїм селі Жужелю засновує своїм коштом дім СС. Служебниць, що мали йти між народ з такою самою роботою, яку досі сповняли і по українських селах чужі монахині. Там в Жужелю і повстає в р. 1892 перша українська захоронка по Вогеському первовзоруви на філянтропійному принципі.

І Кобринська і о. Сілецький брали під увагу тільки села, щоби в захоронках дати дітям фізичну опіку, злекшити матерям тягар праці, а одночасно зберегти наш нарід від чужинецьких денаціоналізуючих впливів. Так дивилися на ціль захоронки і Кобринська і о. Сілецький. Але треба було ще цілого десятка літ, щоби ідею Кобринської підняли і поперли жінки і зреалізували її цим разом не на селі, а в місті, в самому серці галицької України, у Львові.

В році 1900 знова за ініціативою Кобринської і Марії Грушівської, жінки професора Михайла, заходами невеличкої громади Українок, що гуртувалися тоді при „Клюбі Русинок“, засновано тов-о „Руська Захоронка“, яке увійшло в життя шойно 1902 р. отже 25 літ тому. В тім самім році отворено першу захоронку на Городецькому передмісті при вул. Тереси, а в слідууючому другу при вул. Мартина на Жовківськім.

Львівські захоронки уладжено вже по методі Фребля. Вони мали дати дітям убогого пролетаріату не тільки захист цілоденний, харч, опіку, розривку, виховання в патріотичному дусі, але мали сповнити ще й друге педагогічне завдання: розвинути ум дитини, підготувати її забавами і систематично веденими робітками і гутітками до правильної шкільної науки. І так є до нині. Теперішні захоронки мають бути тісно, хоч незамітно, звязані зі школою, творити перше і вельми важне звено в цілому виховавчому ланци від діточих городців до університету включно. І учительки, які вчать по захоронках, мусять бути відповідно кваліфіковані.

Першою головою „Захоронки“ стала Марія Грушівська — по ній кілька літ проводила товариством Валерія

Коцовська, людина, яка цілим серцем віддалася захоронковій дівторі, студіючи її залюбки, входячи сердешно в усі її домашні інтереси, здобуваючи приступом серця родичів, щоби як найбільше української дівтори стягнути до наших захоронок, а відтягнути від магістратських польських. Справа не була так легка, хоч до обох наших захоронок вписалося в перших роках до 80 дітей, хлопців і дівчат.

Українські родичі, бідні зарібники і службовики у польських хлібодавців, під впливом чужого оточення, а часто і мішаних подружій мало національно освідомлені, спершу не радо посилали дітей до своєї захоронки, вибираючи ближше положену польську — а їх було по всіх дільницях! Там українську дитину

Захоронка при вул. Городецькій.

охоче приймали, схлібляючи матери Українці такими висказами: „Poznać, że to zdolne będzie dziecko, takie delikatne i śliczne, szkoda tylko, że Rusinka“. Але згодом при забаві не раз прийшлося почути тій „śliczn-ій“ дитині: „Zachowujesz się ordynarnie całkiem, jak Rusin“. Бували випадки, що мати відбирала дитину від нас, пояснюючи це тим, що сусіди сміються з неї, що її дитина навчилася говорити і співати по „rusku“.

Не легко було також найти хату на захоронку. Власники не раз отверто заявляли, що хати не винаймуть. Бувало і таке, що звертали задаток, бо льокатори загрозили їм виповідженням, якщо в камениці буде „ruska ochronka“. Не дуже то й безпечно було в тих чужих хатах. Кілька разів вибито шиби і кидано грудками до кімнати, здерто і знищено українську вивіску на камениці, а навіть — найшовся чоловік, що позавидував дітям їх нужденних забавок і забравшись ночью до захоронки, усе закрав.

Були перепони і зі сторони міської Ради шкільної, під котрої контролею захоронка, хоч приватна, оставала. Раз навіть Рада шкільна зажадала від управи усунення одної учительки; бо ця по осудови влади не володіла добре... польською мовою! На візитації домагався раз шкільний інспектор від дитини латинського обряду, щоби сказала по польськи молитву. Дитина, не вчена дома по польськи, не вміла. Нароблено зараз багато крику; накиненося в часописях на управу захоронки, на учительку, що приневолює польські діти до української молитви — захоронку поручила опіці латинського пароха з тим, щоби беріг дітей і вчив їх польської релігії, висказуючи вкінці надію, що парох цей зрозуміє вповні вагу такої опіки.

Так було в початках існування львівської захоронки. Але згодом наші люде освоїлися зі своєю „шкілкою“. Матері відчули шире тепло і дбайливість, якою старшина товариства й учительки оточили їх дітвору, а діти виучували залюбки свою мову, свою молитву, свою пісню, гордо несли в походах синьо-жовтий прапор і присягали: „Не спічнем, поки кайданів не пірвем“.

Вплив захоронки полишав сліди. Звичайно діти з наших захоронок записувалися вже до українських народних шкіл (в той час було їх всего дві у Львові), а коли їй прийшлося якій дитині перейти з конечности до польської школи, вона заховала свідомість своєї національної окремішности навіть серед чужого оточення. Доказом того факт: Малий хлопчина з нашої захоронки, записаний по вакаціях до міської польської школи, увійшовши до класу, поздоровив товаришів і учителя словами: „Слава Ісусу Христу“, а коли не почув відповіді, заждавши хвилину, відповів сам собі повагом: „Слава во віки“.

Захоронка здобувала собі поволі але постійно ґрунт у Львові, через дітвору приєднувала родичів не тільки для ідеї захоронки, але й для справи свого обряду, своєї народности. Пані, працюючі в товаристві, уміли використати кожду нагоду, кожде свято церковне чи національне, щоби родичів дітвори освідомлювати в тому напрямі.

Тяжше приходилося з фондами. Кошти удержання обох захоронок виносили пересічно 300 К місячно, сума як на ті часи доволі велика, а на покриття її не було грошей. Діти, рекрутуючіся майже виключно з найбільшніх верств, не складали ніякої оплати; на членську вкладку (2 К річно) не було що числити при мінімальному числі членів; ідея ваги захоронки шойно в той час у нас прозябала, тим то й добровільних жертв не можна було багато сподіватися. І справді, треба було великого пожертвування і трудів пань виділових, щоби роздобути потрібні гроші і забезпечити захоронкам існування. Уживано усіх способів і доріг. Збирали датки по урядах, по товариствах і різних добродіях. Вношено подання до сойму і магістрату, улаштовувано квесту у львівському повіті, уладжувано забави, лютерії, вистави тощо. А зате приходилося нераз ще й почути прикре слово від землячків. Одній виділовій сказав один добродій „що її чоловік має прецінь доста велику платню“ — значить, розумів цей добродій, що вона збирає жертви на свої власні діти. Інший знов

патріот ткнув під ніс квестарці дулю зі словами: „Ось вам фіга на захоронку!“ Одна пані відмовила участі в концерті на дохід захоронки, бо довідалася, що не вона була першою, котру просили о участь. І так в безконечність.

Бували неприємности і зі сторони родичів. Переконані, що захоронка розпоряжає величезними фондами, домогалися більшої вигоди для дітей. „То мені подобається, щоб моя дитина тільки раз на тиждень діставала м'ясо! Защо ж вони беруть гроші?“ — говорила одна мама. — „Того ще не стало, щоб мій дитині перенішені черевики давали!“ — казала друга і невдоволена кидала черевиками на середину кімнати. — „А моя дитина чим гірша, щоби не дістала нової суконки?“ — жалувалася третя

Діти захоронки при пл. св. Юра в городі.

і відгрожувала, що перепише дитину до польської „szkółki“. Бувало, що родичі продавали або заставляли даровані їхнім дітям плащики, або давали їх старшим своїм дітям школярям, а малі діти і далі приносили до захоронки завинені у хустки.

Але пані виділові вміли виrozumіти невідраднє положення тих бідаків, яким нужда і борба о хліб нераз і прикрі слова виривали з глибини серця — переходили до денного порядку над байдужністю, а то й глупотою деяких інтелігентів і вели своє діло дальше витривало і з посвятою.

По В. Коцовській обняла головство друга така сама шира приятелька дітей Олімпія Лучаківська, а по ній покійна вже нині Сибілля Рудницька, жінка Др. Степана, яка гей справжня добра Сибілля вміла виворожити дітям в захоронках неодну ясну, радісну хвилину чи то з нагоди свят чи при якій иншій okazji. За її урядування отворено третю захоронку

і м. Шевченка при вул. Гофмана і призбирано 10.000 К на закупно власної домовки. За ті гроші, при допомозі тов-а „Дністер“, яке дало Захоронці значну і вигідну позичку, закуплено за головства Софії Олесницької одноповерхову реальність при вул. Жовківській ч. 62. В тім самім часі набув „Дністер“ для себе на власність дві камениці при вул. Городецькій і в одній з них під ч. 95 примістив безплатно в окремій на ту ціль прибудівлі захоронку, яка первісно містилася при вул. Тереси, опісля на площі Солярній.

Надійшла велика плітова війна — московська інвазія 1914 р. Наші українські школи перестали існувати, але захоронки сповняли далі свою роботу, бо у той час більш чим колинебудь потрібна була опіка моральна і матеріальна над дітьми безробітного пролетаріату, позбавлених батьків родин. Марістрат давав тоді підмоги в харчах на всі львівські захоронки і новостворені захисти для дітей — і ми з них користали. Пізнійше від 1919 р. діставали наші захоронки „американські дари“ спершу через Горожанський Український Комітет, опісля через львівське староство. Завдяки їм можна було захоронкову дітьми не йно прохарчувати, але й заосмотрити в одежу.

На той час воєнного лихоліття припадає головство Євгенії Гриньовської, яка, оставшися у Львові, переняла на себе весь тягар ведення й удержування захоронок. А тягар був не легкий, бо дітвори у захоронках зростало так, що вже в 1915 р. треба було Городецьку захоронку поділити на дві; одну з них завдяки ширим заходам о. пралата Куницького приміщено даром в капітульних забудованнях церкви св. Юра, де вона міститься й до нині. Захоронку з вулиці Гофмана перенесено на вул. Длугоша, а коли С.С. Василянки заняли опять тамки свої дома, приміщено захоронку в реальности „Дністра“ при вул. Софії. В тім часі засновано також захоронки в середмістю в забудованнях Ставропігії і на Личакові. Проби отворення захоронок на передмістях: Баторівці і Богданівці не повелися. Зголосилося за мало дітей і на місци не було людини, якаб цю справу припилювала. Зате відкрито захоронки на Клепарові і на Левандівці. Це було вже за головства о. пралата Леоніда Куницького в роках від 1919—1921. На Левандівці закупило товариство в тім часі більшу реальність, зложену з двох домів і города. Великі заслуги в цій справі поклали і багато праці в захоронки вложили пок. о. Е. Монцібович і його жінка Стефанія, які були душею всюди там, де ходило о добро дітвори.

Говорячи про діяльність давних голов і поодиноких членів Виділу, треба перш за все згадати паню Марію Федакову, довголітнього члена і скарбничку товариства, яка разом зі своїм мужем д-р Стефаном у найбільш скрутних хвилях ратувала захоронку. Д-р Федак один з тих, що ніколи не старіються, бо усе дивляться за молодими вперед. Він усе живо інтересувався і інтересується справою захоронок, готов на усякі жертви для неї і хоч перетяжений заедно иншими громадянськими справами, все ще найде час, щоби бути на Загальних Зборах Захоронки,

на тих зборах, на яких не знайдете звичайно ні одної ні одного з тих, які тут саме безпосередно зацікавлені.

По о. Куницькім, відступаючи знову від давнього звичаю, вибрано головою дир. Іллярія Чапельського, але вже в 1923 році повернено до традиції, зрештою дуже для нас жінок цінної, і покликано на провідницю товариства Олену Гор-

Дім заборони на Жовківському передмісті.

динську, яка й досі є головою і разом з теперішнім Відділом обходить ювілейний рік Заборони.

Поруч з п. Гординською працюють в Управі пані і панове: О. Пачовська, заст. голови — О. Лончинова, скарбничка — надрадник Б. Літинський, секретар; — Віділові: О. Кміцкевичева, О. Копачева, О. Савчакова, М. Татухова, М. Федакова, І. Чапельський; — заступниці Віділових: Гладиловичева, О. Гли-

нянська, С. Филиповичева. До Контрольної Комісії належать: о. Ст. Василів, Е. Лукавецька і С. Раковська.

Під теперішню хвилю має товариство на своїм удержанню вісім захоронок: в середмістю Руська 3, на площі св. Юра 5, при вул. Городецькій 95, на Жовківським 62, на Личакові 84, при вул. Софії 25 — крім того на Левандівці і на Клепарові. Останніми часами задумав Виділ відкрити захоронку на Знесінню і в цій справі веде переговори з тамошніми громадянами.

Захоронки на Жовківським і на Левандівці містяться у власних домівках — Стрийська і Городецька мають безплатне приміщення в домах „Дністра“, Юрська такеж приміщення в капітульних забудованнях, захоронка на Клепарові міститься у шкільнім будинку, — тільки в середмістю і на Личакові приходится платити чинші.

Поміщення захоронок під гігієнічним оглядом відповідне. Кожда захоронка має дві соняшні комнати, лишень Юрській відібрано два роки тому одну комнату так, що тепер тамки понад 40 дітей мусить міститися в одній убікації.

В цім році у всіх захоронках було записаних приблизно 400 дітей. Найліпша фреквенція є на Городецьким, в Юра і в середмістю (понад 50 дітей) — найслабша на Стрийським. Причина пего мабуть невідповідне положення захоронки, яка надто віддалена від центра дільниці. На Городецьким є переважно діти безробітних і залізничників; в середмістю зарібників і по части інтелігентів — те саме і в Юрській захоронці; у всіх інших захоронках і на передмістях діти понайбільше найбіднішого пролетаряту.

Вік дітей від 3—6 літ.

Діти перебувають в захоронці від 9-ої години рано до 3-ої пополудни. Зараз зраня дістають чай з хлібом, на обід зупу з крупок або кулешу зі шкварками, або зупу горохову чи фасолькову з клюсочками. Днину переводять діти в захоронці на забавах, співах, гутірках. Кожда захоронка має відповідні забавки для дітей, клецки, патички, витинанки, образки, малюнки і т. и. Крім того учительки переводять з дітьми руханкові вправи і забави, вчать їх пісень і віршків, ведуть з ними гутірки на різні теми. Літом ходять діти на прохід і на вільнім воздусі бавляться. Кожда захоронка що року улаштовує у себе кілька вистав чи концертів, з яких Шевченківське свято обходить дитвора з великим пієтизмом. Що року загошує до кожної захоронки св. Миколай з ласошами і дарунками, а на Різдво на ялинку дістають звичайно діти ще й теплу одежинку або фартушечки.

Товариство удержує всі захоронки у Львові виключно зі своїх фондів, тільки оплату учительок перебрало на себе від трех років У.П.Т. Захоронка оплачує одначе за них пенсійний інститут у висоті 185 зол. місячно і касу хорих за них і за службу в сумі 144 зол. Прохарчування одної захоронки коштує місячно пересічно 120 зол. Місячні видатки товариства доходять до 1700 зол. — дохід не виносить і 1600 зол.

Складаються на него ось які позиції:

Місячні оплати дітей приносять від 150—200 зол. Вписове виносить 1 зол., місячна плата 2.50 зол., але дуже багато дітей, особливо по бідніших ділянках зовсім нічого не платить. Членські вкладки, збирані курсором, дають приблизно 300 зол. в місяць. Збірки під церквами, різного рода підприємства, як: фестини в літі, в зимі концерти, чайні суботні вечери на Бесіді, Маланка і св. Миколай — ось середники для здобуття фондів. Решта приходів припадає на жертвенність Америки (Об'єднання) і наші львівські товариства, як Дністер, Краєвий Союз Кредитовий, Кр. Союз Кооператив, Гостинниця, Центробанк і другі, які час до часу підпомагають Захоронку своїми датками.

Діти захоронки на Жовківському передмістію.

Недвижимим майном товариства є два дома на Левандівці і одноповерхова реальність на Жовківськiм. В домівці на Левандівці міститься також всенародня школа У.П.Т. Вартість об'єкту на нинішню валюту 30.000 зол. Камениця на Жовківськiм на нинішню ціну варта 50.000 зол. Тяжить на ній ще довг в Банку Краєвого Господарства в сумі 2174 зол., який сплачувати має Захоронка піврічними ратами до 1942 р. В реальности крім захоронки міститься ще всенародня школа ім. Короля Данила, а в інших убiкаціях і в малім партеровім домику, що тут припирає, живе п'ятьох льокаторів, яких місячний чинш приніс в квітні ц. р. 264 зол. Реальність має ще маленький город, де діти шкільні і захоронкові забавляються на вільному воздусі. Дім товариства зістав в минулому році зовсім відновлений коштом 1652 зол. Цілою реальністю завідує о. Василь Лончина, душпастир при церкві св. Николая на Жовківськiм.

Такий стан „Української Захоронки“ під теперішню пору. Починає вона набирати розмаху і скріпляти свою фінансову основу. Зі Львова перенесла діяльність на передмістя, щоб у них зберегти український елемент. Ювілейний Зїзд дня 8. травня ц. р. виступить з проектом поширення Захоронки на цілий край, в першу чергу на села і підчинення їй, як централі у Львові, усіх захоронок інших товариств чи організацій. Річ незвичайної ваги, яка дозволить повести акцію пляново, одноцільно і на ширшу скалку. Крайна вже пора подумати над цим, бо наші сусіди давно вже і дуже інтензивно працюють на полі дошкільного виховання, розуміючи його велике значіння. Масою польських захоронок заливають наші міста, місточка і села, не жалують ні гроша ні труду, загортають до себе кожду нашу дитину, зогиджують перед нею українську мову, український обряд і таким способом винародовлюють нашу дітвору, виховуючи її на яничарів, ворогів рідного краю. Потреба захоронок у нас тим більша, що наша суспільність складається в переважній часті з бідних родин, які не в силі дати своїм дітям належну опіку, нагляд і виховання і ради хліба приневолені йти на службу сильніших і підчинятися своїм хлібодавцям.

Відрадним явищем в розвиткові Захоронки останніх літ є те, що „Рідна Школа“ перебрала на себе удержання учительок, отже й педагогічний нагляд над вихованням малої дітвори. Теперішній голова У. П. Т. дир. І. Чапельський входить в склад Виділу Захоронки — значиться, є тісна зв'язь поміж обома товариствами. І воно річ доконечна. Якщо ми не зорганізуємо як слід захоронок — передовсім тут у Львові і по других містах — то фреквенція в наших приватних школах зійде до мінімуму (а вже починає упадати). Тимто поодинокі Кружки У. П. Т., які удержують школи, повинні безпроволочно заснувати при школі і захоронку і щиро, дуже щиро нею заопікуватися, стягаючи до неї всі українські діти в дошкільному віці.

Дальшою, а властиво найближшою задачею У. П. Т. і Захоронки повинно бути засновання повного дворічного курсу фреблівського на взір державних, для виобрання інтелігентних, ідейних учительок для захоронок. Утворення такого курсу більш на часі і більше принесе хісна, чим творення жіночих учительських семінарій. Покищо, заки будемо мати повний курс фреблівський, вказаним булоби творити бодай коротко-речинцеві практичні курси захоронкові для безробітних учительок, які сейчас можнаби наставляти провідницями захоронок по селах. На цім місці зазначу, що вже тепер користають з наших захоронок у Львові, госпітують їх і практикують у них слухачки інструкторських курсів, улаштованих „Союзом Українок“.

Наконець відрадним явищем останніх років є й те, що до захоронки починають посилати свої діти і наші інтелігенти — значить, захоронки стали не йно прибіжищем і захистом для найбільшійших, але вони сповняють вже й друге своє завдання: підготовляють незаметно, а вміло дитину до правильної шкільної науки. І родичі це порозуміли. Поминаючи величезне суспільне

значіння для нас такого виховання дітей всіх станів одної нації від найменших літ разом — є воно одночасно доказом, що захоронками починають наші люди живійше інтересуватися. Але те заінтересовання мусить піти ще далше і обгорнути не лишень родичів, але весь наш загаль. Захоронка повинна стати добром усіх.

У кожне свято — Різдво чи Великдень, на Миколая чи на Зелену неділю, хай заможніші зпоміж нас пішлють туди дарунки чи ласощі бідним дітям, одєжу, книжку з образками, за-

Діти захоронки в середмісті на подвір'ю перед каплицею Волоської церкви.

бавки, якими старші діти дома перестали вже бавитися. Кожда найменша дрібничка в очах дитини набирає значіння клейноду. Знаємо це з власного дитинства, коли то на стриху в старих пуделках вміли ми вишукати для себе неоцінені скарби. Також треба нашим людям заглянути інколи до захоронки, приглянутися, як живе там наймолодша Україна, як розвивається, що думає. Діти так раді гостям, будуть мати багато дечого розказати вам про себе і про своїх — а з їх оповідань, з їх життя зможете відтак зложити історію про основи державної нації.

КОЛИСЬ І ТЕПЕР.

Ідея дошкільного виховання дуже поволи реалізувалася у нас на Вкраїні таї реалізувалася вона проти усіх психольогічних і педагогічних вимог не на рідній мові дітей, а на державній російській. Перший дитячий сад був відкритий в Київі в 1872 році сестрами Л і н д ф о р с. Український елемент в ньому був лише в українських піснях, які провадила жінка Миколи В. Лисенка (Ольга Олександровна Лисенко) та в тих казках, що на перемінках оповідала дітям маленька дочка Старицького Маня. Оповідала і справжні народні українські казки, а ще більш своєї власної творчості, повні буйної фантазії, якими вона захоплювала своїх маленьких слухачів та слухачок, що не спускали з неї очей. Діти були з кругів професорів-Росіян і т. зв. Малоросів і нікому й на думку не приходило, щоби можна було в Київі вести цю дитячу установу на українській мові. Пізнійше ця справа цілком перейшла в руки Росіян — баронесси Беллінггаузен, пані Лубенець і других.

В Київі зорганізовано Товариство дошкільного виховання, відкрито кілька діточих садів та модних в той час (час війни і перед війною) „Очагів“. Українізація дитячих садів почалася перед війною і в часі революції 1917 р. Мене покликали на курси дошкільного виховання і на цих курсах провадилася теоретично принципова українізація дитячих садів і першою її конкретизацією були народні дитячі садки по селах (в Валках Воронежської губ. і на Київщині). Ці селянські дитячі садки в більшості повставали з тих захистів і захоронок, що їх земства організували в літі по селах для охорони від пожеж, які часто спричинювали необережні забави дітей, що у час жнив лишалися цілком самі на селах. І тут відразу почувся брак відповідних фребелічок-садівниць Українок — їх не давав ані Київський Фреблівський Інститут ані Петроградський. Коли до наших селянських українських садків покликали з Петрограду найкращих слухачок Інститута по рекомендації відомої письменниці Калмикової — вони спадали до нас наче з планети Марса. Вони нічого не розуміли, що це за Україна, що за мова, якої вони не розуміли і що робити з цими хахлятами. Скільки з них гірко плакали над своїм „Петроградським“ паперовим фреблівським матеріалом, над своєю абсолютною нездатністю вести справу, до якої Петроградський Педагогічний Інститут їх зовсім не приготував — вести селянський український дитячий сад. І справді, це була така нова праця, до якої не були підготовані і слухачки Київського Фреблівського Інститута, серед яких свідомих Українок було хіба 3—4. Зразу виявилось, що фреблівський матеріал далеко не увесь може бути тут придатним; довелось більш використовувати те, що було під руками і до чого діти звикли в своїому життю: пісок, глину, кременічки, солону, різні ро-

слини — мак, бараболю, будяки для різноманітних ручних праць, замість паперового матеріалу Фребля та штучних приладів Монтессорі, на які не вистачало грошей, що їх давало земство. Але зате дітей годували 2—3 рази на день, провадили з ними веселі гри, теж не фреблівські а свої народні, вуличні та хатні або ті, що їх пастухи на полі провадили.

Ця нова праця захоплювала усіх, хто до неї наближався, але бракувало свідомих робітниць. Пристосувались до неї найкраще учительки, але вже втомлені зимовою працею вони не

Захоронка на Стрийськiм передiм'ю.

витримували довгий час ще більш тяжку цих лiтних захоронок. Потребувалося чимало iнiцiативи, власної творчої праці. Організувалися курси дошкільного виховання в Катеринославі, Києві, Воронежі, Винниці і других містах, але в той історичний період, уся свідомо українська молодь захоплювалася політикою, партійними теоретичними суперечками і ніхто не хотів нас розуміти, що саме в той момент свідомій Україні і треба було хоч під яким приводом йти на село, працювати серед селян. Тим більш, що ці дитячі захоронки відразу дуже зв'язані були з селянським життям. Жінки — один з впливових факторів в селі — цікавилися ними, приносили харчі для дітей, зносили рядна, різне знадб'я для найкращого улаштування захоронки. Чимало сприяли

розвиткові наших дитячих садів ті захоронки, що їх організував у час війни Союз Городів, на чолі якого працював наш відомий діяч Дмитро Дорошенко. В захоронках працювала пані Лавриненко, дочка лікаря в Чернигові. Вона не була свідомою Українкою, балакала завжди по російськи, але коли їй довелося стати серед української дітвори, перевозити з Галичини осиротілих дітей, улаштовувати для них приtulки та захоронки, вона повела їх цілком в національному дусі і виявила чудову ініціативу у виборі різноманітного природного, місцевого матеріалу і виставка в Києві праць дітей біженців під її проводом справді виявила багато творчості і цілком перемогла традиційний фреблівський, чужий паперовий, одноманітний матеріал. У Лавриненко усі праці дітей велися не тільки природним матеріалом, але і вироблялися естетично цілком в характері, в стилі українського мистецтва. Велика шкода, що невідомо де заподілися усі її альбоми зі зразками праць і вже зроблених дітьми і шойно намічених в такому ж національному напрямкові.

Після 1917 р. зацікавилися дитячими садками „Просвіти“ і відкривали їх по селах і містах, але й вони жалувалися, що бракує провідниць. Щоб їх підготувати, відкрили при Фреблівському Інституті український відділ, але соромно було перед директором п. Зінковським, який ішов нам на зустріч — і бачив, як на український відділ приходило усього 5—6 слухачок. А ми ж закликали до них найкращих професорів, Ореста Левицького і других, та наші Українки не зацікавилися. І довелося мені бачити, як багато моїх слухачок Жидівок, із захопленням бралися за свої рідні захоронки, які визначалися доброю організацією, а українських працююниць ніде не можна було знайти. Але гарний український дитячий сад таки пощастило зорганізувати в самому Києві на Бибиковському бульварі (недалеко від жидівського базару). Вели його моїх дві курсистки* і в цілком національному дусі і по найновішим принципам. Це була моя втіха цей дитячий, перший справжній український садок і я сміло могла уважати його як зразковий при українським відділі Фреблівського Інститута. Такий же зразковий садок зорганізовано в 1920 р. в Кам'янці Подільському при моїй університетській кафедрі педагогіки. Хоч він мав дуже погане поміщення, хоча діти (професорські діти) приходили трохи не голі-босі, хоча без сварок та суперечок не можна було здобути дітям доброго харчу, але енергійна завідуюча частенько нагодувала дітей добрим борщем (в Кам'янці, де колись було тої городнини повно скрізь, не можна було випрохати у большевицьких комітетів для бідних дітей ані капусти ані бурака!), а то й пирогами. На цьому садку вчилися учні учительської семінарії, де я викладала про дошкільне виховання.

* З усіх моїх київських слухачок ці дві курсистки найкраще тішили мене своєю завзятістю і майже мистецькою працею. Ще одна моя слухачка Варя Чередниченко і тепер працює у большевиків теоретично на полі дошкільного виховання.

Коли запанували більшовики на Поділля, селянські дитячі сади не розвивалися. Селяне ставилися до усіх нових установ з великим зневірям і коли ми намагалися з панею В. пояснити селянам, що дитячий сад є поміч для жінок особливо підчас жнив, то селяне нам відповідали: „Оттож бо й то, зменшить жінці працю, вона й розпаскудиться. Не треба нам цих дитячих садів!“ Усього більш селяне боялись таких чуток, що дітей „записують в сади“, щоб потім завести їх в Московщину.

З появою більшовиків дошкільне виховання стало на новий ступінь. Скоро приїхав до Камінця якийсь молодий Жидок по імені Гринько і почав нам „розясняти“, що дитячі сади вже незадовольняють ідеалів більшовиків; для певного виховання

Захоронка на Личакові.

(читай „комуністичного“) діти мусять цілком жити в тій установі і не тільки це робиться для сиріт, а й родини не вміють виховувати в дусі часу і усіх дітей треба розмістити по „Дитячих хатах“. В дитячих хатах мали жити діти і зовсім ніжного віку і старші — літ 15—16. Мої докази і проти взагалі інтернатів для дітей, що мають родину і проти такої мішанини дітей різного віку, були прийняті молодим „педагогом“, як застарілі думки одсталого від духа часу „товариша“. І почалася організація „Дитячих хат“. І справді, були там і 3-літні ніжні безпомічні дітки, були і справжні злодійкуваті хлопці 15—16 літ, що у часи війни та революції перейшли через огонь і воду. Бачила я ці „Хати“ і в Камянці і в Винниці — вони робили тяжке враження. Діти голодні, в лахматтю, без жадного

виховання. Не було в їх житті ніякого певного плану — ладу, як не було і в навчанні жадної системи. Усе було якесь ходульне, ніхто до цих дітей не підходив зі щирою ласкою. Особливо сумно було в одному, так званому „Інтернаціональному“ інтернаті у Винниці. Він називався інтернаціональним, бо там жили діти Жидів, Росіян та Українців. Лунала одна російська мова. Чудовий будинок, лікар Єврей на чолі, годують по вирахованим „кальоріям“ — доглядають дітей якісь гарненькі панночки, які не мають жадного інтересу до цих вбогих діток.

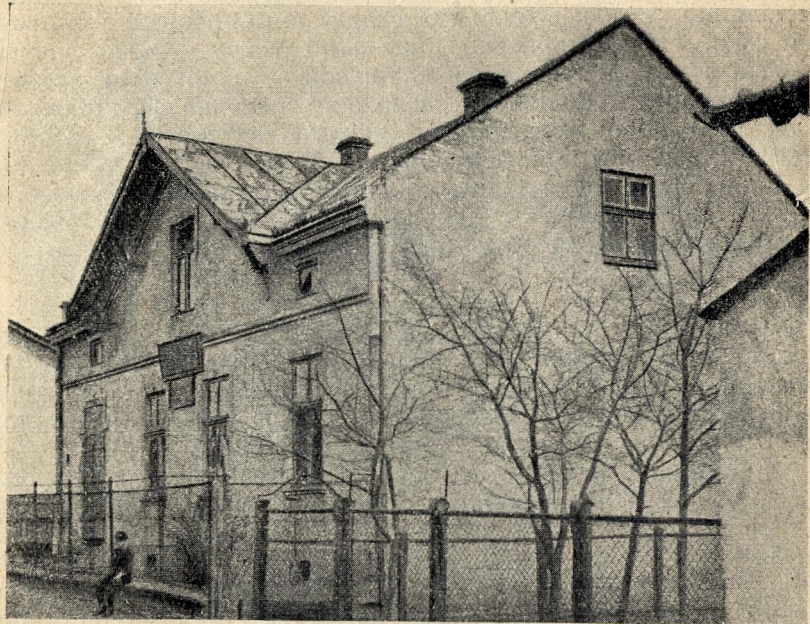
Але в Києві нашим Українцям удалося зберегти і форму дитячих садів. Склався цілий комітет (в 1920 р.), на чолі якого працювала дуже енергійна Українка Оля Дорошенко. На Подолі, на Лукіянівці і ще десь були дуже гарно зорганізовані українські дитячі сади. Оля Дорошенко і по своїй освіті — вона скінчила харківські курси дошкільного виховання — і по своїй завзятій енергії боролася з Росіянами за кожний дитячий сад, притулок, майдан, щоб його як найкраще українізувати і вміла здобути в чужого уряду потрібні для цієї справи невеликі гроші. Яка доля була цих установ після 1920 р., коли я їх оглядала, не знаю, як і взагалі стан сучасного дошкільного виховання на Великій Україні для мене неясний.

II.

Так потрохи розвивалися на Великій Україні дитячі сади, поволи зріло розуміння ідеї дошкільного виховання та її життєва реалізація. Тепер ніхто не споритиме про необхідність дитячих садів і саме національних дитячих садів, в яких діти з самого ніжного віку булиб оточені рідною культурою, де вони чули рідну мову і виховувалися на найкращих зразках рідної літератури. Але поруч з цим для нас ще неясно, яка метода мусить панувати в наших садках, оскільки їх національний тип не перешкаджає нам вживати ті нові методи, системи, плани навчання, які тепер загально прийняті педагогікою та психологією, яких стало придержуються найкращі сучасні дитячі сади по усій Європі та в Америці.

Можна сміло сказати, що в наші часи панують дві системи початкового виховання та навчання — система Монтесорі і система Декролі. Яка з них більш булаб відповідна темпераментови української дитини, яка з них краще сприялаб її найширшому інтелектуальному розвитку? На нашу думку, той принцип автонавчання, пробудження власних інтелектуальних сил працею самої дитини, принцип, який лежить в основі і системи Монтесорі і системи Декролі, — цей принцип мусить лежати як основний і в наших українських дошкільних установах, але якими засобами? Коли ми переглянемо матеріял Монтесорі, признаючи його певну витриманність і систематичність, ми не можемо одночасно не признати його страшенно сухим; нічого не дає він уяві, не може розбудити дитячого зацікавлення, усі вправи робляться автоматично. В програмі Монтесорі не відведено жадного місця літературі, поезії, дуже мало місця природі. Дитина прикована до матеріялу, прикована не в значінню якогось над нею насиль-

ства, а через те, що вона розвивається в дуже обмеженому крузі вражінь, нема ані предметових лекцій ані малюнків, ані екскурсій. Із Монтессорі найкраще взяти вправи на змисли, але провадити їх не на такому дорогому матеріалі, а більш природному. Музику цілком інакше провадити більш на розвиткові ритму, мельодій, на різноманітному репертуарі пісень, на простих інструментах для розвитку слуху, а знакомство з нотами конечно з дитячого саду перенести в школу. Ми мусимо у Монтессорі взяти її принцип індивідуальної свободи, але знаючи національний нахил нашого темпераменту, не можемо занадто концентруватися на

Дім захоронки на Левандівці.

прикметах індивідуальної особливості, а мусимо як можна більш соціалізувати наших дітей іграми (більш усього), та спільними працями, яких так боїться Монтессорі. Дитячий сад є гурток дітей зі спільними інтересами, перенятий одним захопленням, одним змаганням, він не може бути лише зібранням окремих осіб. Провідниця мусить індивідуалізувати своє виховання, засоби навчання відповідно до кожної дитини і під її наглядом задля цього не може бути одночасно більш 15—20 дітей, але самі діти мусять як найбільш почувати себе звязаними одно з другим, почувати тісну єдність свого гуртка. Ми мусимо взяти у Монтессорі принцип волі, свободи для кожної дитини для виявлення її власних змагань, власних інтересів і творчих сил.

Ми мусимо по вимогам Монтессорі підготувати таких провідниць дошкільних установ, які зуміють ставитися до дітей

з необхідною увагою і пошаною, не навязуючи їм ані готових шаблонів праці, ані поспішаючи зі своєю допомогою, не придавлувати власного самостійного зусилля дитини. Але в наших дошкільних установах мусить панувати мова — в формі розвитку дитячої мови як виразу власної думки, власної уяви дитини; в формі оповідань народнього фольклору; в формі загадок, драматизацій, виучування віршів. В нашому садку мусить панувати природа, діти мусять стояти до неї як найближче, спостерігати її явища, плекати рослини, кохатися в красі природи. В наших дитячих установах мусить панувати наша рідна пісня! Комбінуючи це усе, можна сміло сказати, що система Декролі з широкими асоціаціями ідей, з цікавою багатою програмою і ґрунтована на можливо більш інтензивному пробудженню творчих сил дитини — ця система краще підійшла до темпераменту, до інтелектуальності наших дітей, починаючи з 5 літ. Але зупинятися на її детальному роз'ясненню тут нема місця.

О скільки система Декролі розвиває в дітях цілі ланцюхи асоціацій, уявлень, звязаних з життям в широкому його розумінню, о стільки нова система американських вчителів — система проблем, проєктів дуже гарно розвиває в дітях синтезу, уміння в одному проєкті зібрати цілу більшу або меншу скількість спостережень, признак одержаних аналітичним шляхом, які усі зібрані до купи синтезують те або друге явище, яке й виявляється в ручній праці в формі готового проєкта. На примір: на картоні скотний двір (після окремого розгляду домашних животин або засобом ліпки, або наклейки або картонажем або сполучених кількох засобів) або зима з усіма її ознаками, явищами і т. ин. Це дає дітям наче закінчену дефініцію, мету для їх аналітичної праці і правдиво розвиває в них здібність до узагальнення окремих думок, до приведення їх в одно гармонійне суцільне. І ця проєктивна праця може бути дуже гарно сполучена з метою Декролі і булоб дуже побажаним, щоб обі вони націоналізувалися в наших дошкільних установах і дали нашим дуже здібним, вразливим дітям найкраще виховання і цікаву методику і матеріал для їх інтелектуального розвитку.

НА ДІТОЧОМУ МАЙДАНІ.

Я скінчила державну семінарію, здала матуру в 1922 р., а відтак сиділа в хаті та ждала кращої долі. Подалася на посаду, але її не одержала. Батько нераз зазначував своє невдоволення, що я багато коштувала, а нічо з того нема. Мати брала мене в оборону та заявляла в обидженім тоні: „Поки я живу, моя дитина не потребує працювати“. Літа минали, я відчувала безділне сидіння у родичів, як щось понижаючого та порішила створити собі сама поле до праці, якщо її не дає нам держава, у якій ми опинилися.

На Великодні свята запросила мене тітка на село. Я радо виїхала, з наміром, оглянутися за якоюсь роботою. В хаті тітки та вуйка була читальня. Вони обоє були свідомі селяне. В неділі збиралися жінки в читальні та нарікали на діти.

„Заложіть захоронку — сказала я — нехай хтось, хто цего вчився, виховує ваші діти“. „Ми давно про це думали, та нема у нас грошей“. „Оподаткуйтеся, а покищо я вам поможу і займуся дітьми. Приведіть їх завтра до мене, я діти люблю, вчилася на учительку, зробимо собі захоронку“.

Таки цегож дня ми вирішили в читальні, не без протестів і представлень з боку опозиції, яка виринає все і вскди і при творенню кожної праці, що в домівці читальні буде захоронка. Заки полагоджено всі формальности, приходило що день по кількоро дітей зі сусідства і я дуже ревно до них забралася. Спровадила собі підручник С. Русової і два польські, зробила плян занять, виписала поділ годин, але по годині чи по двох діти скучали і я не знала, що з ними робити. Розказала вже казку, заспівала, вивчила патріотичний віршик, мала зі собою скрипку, грала, вела руханку, але все те не виповняло дня. При всіх своїх лихих прикметах маю цю добру сторону, що не жду, аж хтось мені допоможе, дасть готове, або прикаже, але сама думаю, як собі в кожній новій роботі порадити.

Багато наслухалася я, що ми — рільнича нація — повинні школи примінити до життя, перетворити навіть і початкові школи на рільничо господарські, а тут в підручнику до ведення захоронки п. Ціцимірська поручає: папір, картон, ножиці, дари Фребля, як наукові середники для дітей. Ніхто нам на це грошей не дасть, нічо спільного не мають сільські діти з папером та ножицями, середники Фребля та Монтесорі треба чимсь иншим заступити. Ми пішли до саду, а було це в ту пору, коли по бурі засвітило сонце. На землі лежало багато яблук і діти кинулися до квасниць, щоб їх зісти. Одна дитина вбила в яблуко чотири патички, немов чотири ноги, додала хвіст і два роги і не треба було довго переконувати дітей, що це коза. Всі діти поробили собі з яблук кози, трава підсохла і пішли їх пасти. Вечером загнали кози під дерева та видоїли в глечики з вижолблених яблук. Другого ранка прийшли дуже вчасно та пігнали

кози на пашу. Сонце світило, ми лічили коло кіз кількоро слабших дітей, яким потрібна була соняшна купіль, а самі пішли будувати загороди з вербових патичків. Повбивали кілки, вирівняли землю, поробили стайні, викопали кілька керниць, ями на молоко, визначили місце на город і до вечера кожда дитина мала свою окрему загороду, а всі загороди разом творили село.

Крім кіз ми кожного дня здобували нові звірятка. З огірків поробили корови, з малих гарбузів коні, зелені сливки, стрясені вітром з дерев, це були наші вівці, терен-кури, овочі дикої рожі — наші гуси, жолудь качки, а букви — наші голуби.

Котики і ягнятка були лише на весну, коли появлялася шутка і бази. Псів ми не мали, бо не було в нашій селі злих людей ні злодіїв. Спершу мами не хотіли давати огірка ні гарбуза, та коли переконалися, що така забавка на кілька днів вистарчає і нічо не коштує, давали що суботи кожній дитині по одному огіркови, а інколи додали і маленький, щоби зробити з нього телятко на чотирох ногах з ріжками та хвостиком. Кожного дня ми приводили до ладу наші загороди, чистили їх, прикрашували, садили квітки, підливали їх водою із зеленої коновочки зі ситком, що становила власність громади та уліпшували господарства.

Із знарядів ми мали лише „жидики“, які служили нам до жолоблення начинь, копання землі, стинання трав, що були нашим збіжем. З базьок ми робили брички та вози і звозили ними снопи. Був також лен і коноплі. Ми мочили їх в потоці, сушили, терли патичками, на жаль, не було з них потютна і я обіцяла дітям, що як лиш трохи підростуть, возьмемося до правдивих конопель і живих звірят. З останків пражі, знайденої під терлицями, робили ми шнурки або нитки. Крім звірят були також і люде з качанів кукурудзи, вбитих в землю, з шишок смереки, а шишки сосни, це були наші діти. Ми дуже їх старанно плескали, що день купали, гріли на сонці і посилали до різних робіт, а найменших до захоронки. Шишки то були сільські люде, а качани кукурудзи наше військо, яке боронило села перед ворогами. Край села, в дуже гарнім місци стояв шпиталь, один для хорих людей, а другий для звірят. Поміж дітьми були лікарі, сестри Червоного Хреста з відзнаками на раменах, десятники, сотники, полковники стрілецькі, провідниці захоронок, рільники, пастухи, хто до чого надавався і що хто собі вибрав. Шпиталі були дуже чисті, посипані білим піском; горбки піску становили ліжка для хорих, листки підбілу накривала. Сестри та лікарі дуже ревно ходили коло хорих, збирали все, що в ростинному світі було подібне до пуху, приносили загублені гусячі пера, стелили їх хорим стрільцям та інвалідам, що стратили сили у боротьбі за рідну землю. На жаль, вітер скоро розносив цей пух, а разом з ним наміри та мрії про створення кращої долі, несення полекші жертвам за волю... Нераз траплялося, що хорий стрілець помер. Ми справляли йому похорон, ішли рядами на кладовище, я говорила промову, а відтак хоронили його і що день приносили квіти на могилу.

Зараз за нашою захоронкою був ліс з піськовою горою. Ми брали відтам пісок на всі наші потреби; це була також наша мука, яку продавали ми в сільській кооперативі, бо у нас були і купці, що вели крамницю. В тій крамниці продавали також і правдиві цукорки зі своєї фабрики за правдиві гроші. Наша гора називалася „Маківка“. Ми що тижня йшли на неї походом зі синьо-жовтими прапорами і співали стрілецькі пісні. Там також відбувалися військові вправи і ми проганяли з неї ворогів. А ворогів ми мали і в нашій селі, ворогів скритих, підступних, що з'являлися зпід землі, забирали наші загороди, нищили нашу працю, а кидали свою роботу. Це були кертиці, сліпі в ненависти до нас. Ми їх проганяли, ляли до нори нафту

Захоронка на Левандівці.

або перекислу капусту і вони шезали. Тоді ми бралися до відбудови господарств. Всі помагали покривдженому, а землю нанесену кертицями звозили на малих тачках за село і робили з неї площу до військових вправ, або приготівляли рілю, на якій сіяли зерно. Відтак ми святкували „День Перемоги“. Висипали велику могилу незанимим стрільцям-героям, поставили на ній хрест і це була наша церква. Ми там молилися.

Наша оселя була дуже гарна і приманювала до себе ворогів. Пішли одні кертиці, незабаром з'являлися другі. Ми співали: „Не дамо Осмисла землі“, проганяли кертиць, сто разів відбудовували зруйновані гнізда та нероз не ставало в нас сили й охоти все творити наново. Тоді ми йшли в ліс до царства мурашок у гості. Здалека приглядалися їх роботі та числили, хто лише вмів, кілька разів мурашка, що була під шпилем із своїм тягаром, спадала в пропасть та назад підіймалась і несла свій тягар аж на вершок гори. Ми вертали підбадьорені до своїх осель і будували знова зруйновані загороди.

Люде зі села спершу гнівалися на нас, що толочимо траву і беремо огірки на якісь витребеньки. А коли прийшла осінь, прийшли оглянути нашу громаду. Побачили 30 здорових та веселих дітей, приставали до нас і старші діти в часі ферій; це були мої помічники. Почули наші пісні, пішли з нами на нашу Маківку, бачили наші гарні та чисті загороди і прийняли мене за учительку. Ніодно з моїх дітей не пішло у державну школу, в якій вчила чужа людина. Ми заснували захоронку і І. класу „Рідної Школи“. Люде добровільно наклали на себе податок, вибрали курсорку, що дуже точно його стягає і школа наша розвивається. Завдяки нашій захоронці свідомість в селі зростає, а й кртиць, що руйнують нашу культуру, а свою накидають, що раз менше. Вони подаються на захід.

ЛЕОН ФРАПС*.

ГНІЗДО.

Панні Жанні Біз літ двацять. Якщо одержить вона диплом учительки, родичі віддадуть її за любого її серцю. І тільки ще треба їй прихильної конкомітації інспекції, від якої зависить усе її щастя.

В один гарний день, коли вона заступала учительку в захоронці на передмістю Плятрер, сповістили її нечаяно про візитацію інспектора. Ось нагода, щоби здобути бажану оцінку.

Жанна давно вже предвиділа цю можливість і заздалегідь приготувала тему на лекцію, а саме оповідання, яке без сумніву повинно зацікавити дітей і при допомозі вміло і природно ставлених питань, само собою наводити їх на займаючі відповіді.

Вона вибрала прегарну тему: „Гніздо“. Невжеж це не найбільш підходяче оповідання для шкільки? Невжеж є друга тема, яка ближше торкаласяби маленьких, тільки що розвиваючихся до життя дітей? І чиж гніздо, символ солодких надій, ніжно вилеліяних плянів про майбутнє, не має багато спільного з початкуючою учителькою, повною мрій о життю?

* * *

Добродій інспектор сідає на кріслі біля катедри учительки. Вона може зачинати і вести лекцію, мовби його зовсім не було.

Слава Богу! отся всміхаючися, молода панна з ясним волоссям і м'яким, тонким лицем, не потребує боятися своєї аудиторії: ніколи ще не бачила вона таких бідних, нещасних дітей. І на тих блідих малокровних личках малюється така довірлива цікавість, хитрі оченята так сяють і ждуть. Видно, що діти готовляться цілою душею слухати своєї пані.

* Звісний французький письменник, автор оповідань на теми педагогічні. Важніший його твір: „Maternité“, історія париської передміської захоронки.

Лекція починається.

— Ви знаєте птички. Які птиці ви бачили?

Старші діти відповідають хором:

— Воробці, зяблики, чижики...

Жанна доповнює цей скромний реєстр, називає найрізноманітніші птахи і вже те одно багатство знання гарно рекомендує її перед добродієм інспектором.

— Птиці, як люди: є між ними молоді — це діти, і старші — родичі. Словом, маленькі пташки мають татка і маму, як і ви.

Та ось в цій місци несподівана репліка. Одно дівчатко добродушно сміється: її радує, що вдалось зловити учительку на такій грубій ошибці.

Захоронка на Клепарові.

— У нас нема татка!

І в різних кутках кляси хлопчики і дівчата порскають сміхом: ну, і незнайказ та наша панна!

— Ні, ми не маємо ніякого татка!

Жанна говорить дальше трохи збентеженим голосом:

— Птиці мусять, як ви знаєте, спати денебудь — як ваші мами сплять ночью в комнаті.

Новий протест. Один хлопчик здвигає плечима.

— А мама то ночью не спить, вона прецінь працює в друкарні!

І другий:

— І наша не спить; вона не приходить на ніч до дому.

Справді, Жанна починає тратити свою сміливість. Вона вагається і потрохи запутує в так гарно приготованім оповіданню.

— Але у кожного з вас є мешкання і ви спите в ліжечках...

— Ні, у мене нема ліжка — заявляє строга брунетка, котра, хоч як це їй неміло, не може пропустити такої неточности.

Тепер Жанна цілковито збентежена і рішає поминуту ряд питань і перейти прямо до самої річі.

— Я хочу розповісти вам про гніздо, яке служить хаткою для птичок; в гнізді гарно, тепло; в гнізді птичка знаходить все, що їй треба. І ви, дітоньки, також живете в своїх гніздах. У відповідь сиплеться цілий град протестів.

— У нас студено...

— А мене бють...

* * *

Жанна зовсім збентежена, лекція не вяжеться, вражіння зробила вона, очевидно, погане. Гніздо зі всіма його радощами для більшости отсих маленьких бідаків не існує.

І вона спішиться дійти до кінця.

— Є лихі люде, котрі псують гнізда, вибирають маленькі, безпомічні птички, які, хоч трошечки й літають, а все не так гарно, щоби вратуватись; бідні пташенятка! їм трудно втекти. Приміром, якби ви побігли, а я вас скоренько зловила...

З цим усі годяться.

— А! — жінка поліцей, жінка — сторож?!

Це страшний удар для Жанни, вона не в силі навіть дати себе порозуміти. Її не розуміють! А добродій інспектор дивиться байдуже і мовчить, як лід; чути тільки, як нога його постукує об підлогу скоро, без уговку. Все пропало!... Тепер вже ясно бачить Жанна, як її номінація відложена на неозначений час, подруже розійшлося, мрії всі розбиті...

І її голос стає опять зворушливо торжественним, лице прибирає якийсь чудний настрій.

— Треба доконечно шанувати і хоронити гнізда; знівечити гніздо, це значить: знівечити надію, майбутнє життя. Якщо не буде гнізда, то й нічого не буде...

Вона немов висказує своє власне горе, немов говорить про розбиті власні надії.

Її нешасте так реальне, що знаходить відгомін в діточих душах. Діти глядять на учительку з жалем і якоюсь несвідомою журбою.

Одно дівчатко в першій лавці немов осінене даром ясности. Вона глядить на Жанну, звисивши головку і одною фразою висказує своє спочування:

— Бідна, маленька курочка!...

* * *

І ось нараз склалося чудо. Як запутавшася учениця, котрій підповіли підходяче слово, молода учителька миттю підбадьорється: тепер вона вже знає, що їй робити — вона вратована.

— Але, мої діти, у вас є ще одно гніздо, в яким можете заховатися від усіх небезпек: це ваша захоронка. Ви всі наші птички...

Радісні оклики :

— А ви біла, гарненька курочка!

— Біла і чорна...

— З рожевим дзьобиком...

Повне признання, всі лица щасливі; цим разом їй повелось. Оповідання гарно приймається, порівняння влучно підходить до них, вони справді видять все так, як розказує учителька.

— Тут ви, гей маленькі пташки в гнізді: всі рівні, всі братя і сестри; вас зібрали сюди, щоби ви любилися взаємно і росли разом.

І діти чують себе справді маленькими пташенятами: вони пригортаються одно до другого, пищать „кі-кі“, прикладаються „дзьобиком до дзьобика“, щоби щебетати одно з другим, пеститися, як пташки.

— Якщо вам холодно, це гейби від того, що у вас ще мало пір'ячка, але ви прийдете до шкілки — і вам стає тепло...

Діти представляють пташок, які скручуються клубком, просячи, щоби їх загрилі, пригорнули.

— Є багато, дуже багато такого, чого ви не можете ще нині зробити, бо ваші крильця не вирости ще достаточо. І коли учительки ведуть з вами гутірки — лекцію, то воно так само, як коли мама — пташок вкладає їм їду в дзьобик...

Захоронка зовсім переміняється в гніздо: всі діти витягають шиї, висувають дзьобики, цвірінькають, помахують крилами.

Учителька продовжує своє оповідання легко і краснорічиво. Вона обводить зором всіх дітей по черзі і в неї справді такий вигляд, немов вона ладиться кормити їх, гей пташки.

А інспектор всміхається, зворушено оглядаючи те гніздо бідних, голодних воробчиків.

ВКАЗІВКИ

ДЛЯ ТИХ, ЩО БЕРУТЬСЯ ЗАСНОВУВАТИ ЗАХОРОНКУ.

Українська Захоронка у Львові (вул. Руська 3) може на основі свого статута закладати Захоронки по цілому краю. Те саме право має також УПТ. Рідна Школа (Ринок 10), яка й перебрала на себе контролю виховної сторони в захоронках і удержує в них своїм коштом учительки, тому зі всіма запитами і вказівками дотично творення нових діточих гнізд треба звертатися в першу чергу до цих двох товариств і через них вносити також подання до шкільної влади о дозвіл на відкриття захоронки. Передовсім відноситься це до місцевостей, де нема ні читалень „Прогресу“ ні Філії чи Клуба „Союзу Українок“ або „Краєвого тов-а охорони дітей“, бо і ці товариства можуть також творити захоронки. Якщо в якій громаді немає досі ні завязку згаданих вище організацій, там треба просто зложити гурток людей доброї волі, рухливих і проворних, які переведуть усю підготовчу працю і далші формальности.

А підготовча праця ось в чому:

1. Вишукати на приміщення захоронки бодай одну ясну, суху, чисту й простору комнату з кухнею, по можности також з подвір'ям або городом, де діти моглиби літом бавитися.

2. Постаратися о малі лавочки (на подобу шкільних) для дітей, о крісло і столик для учительки, о забавки і матеріял до праць діточих, о вішалки на річи, о шафу, де б ховати шкільні прибори.

3. Закупити кухонне начиння.

4. Умовитися з родичами дітей, що мають ходити до захоронки, яку оплату можуть вони складати місячно за свою дитину (евентуально в харчах), щоби приблизно вже заздалегідь уложити прелімінар видатків і обміркувати, кілька дарових місць можна зарезервувати для найбільшніх.

5. Вишукати провідницю захоронки. Мусить це бути кваліфікована учителька, а принайменше укінчена семінаристка з матурою аби фреблівським курсом. Якщо на місци нема підходячої сили, звернутися за нею до Рідної Школи.

6. Приняти помічницю до ведення кухні й удержування порядку в захоронці. Мусить це бути бадьора, весела жінка, яка любить діти і вміє коло них ходити.

Якщо всі ті підготовчі роботи довершені, комітет основателів чи Клубок або Філія одного з центральних краєвих товариств, вище згаданих, вносить подання до своєї шкільної влади (міської чи повітової) о дозвіл на відкриття захоронки. В подання треба докладно подати, де і як буде поміщена захоронка (начерк пляну будинку), хто і по якому плянови буде її вести

(залучити евентуально свідоцтво учительки і заявити, що захоронка буде ведена по взорови державних), як буде заосмотрена в потрібне приладдя. Подання з підписами основателів чи Кружка переслати належить до Головної Управи Рідної Школи у Львові до провірення і дальшого переведення справи. До подання долучити один примірник статута Кружка, Читальні чи Філії товариства, яке вносить і підписує цю просьбу, на доказ, що в статуті зазначено йому право творити захоронки.

Коли вже Захоронка розпочне свою діяльність, треба установити когось з Кружка або місцевих основателів, який чи яка буде опікуватися захоронкою, дбати про її потреби і наглядати працю учительки.

Кожда захоронка повинна також подбати про книжки підручні для учительки, які обговорюють справу ведення захоронки і подають матеріал до праці з дітьми. Згодом утвориться таким чином захоронкова бібліотека, з якої могли б користуватися всі ті, що цікавляться дошкільним вихованням у нас і за границею.

З українських підручників поручаємо слідуючі:

„Нові дороги в навчання“. Видання УПТ. Львів 1918.

„Українській дитині“ — збірник статей на різні виховавчі теми. Видання львівської Філії Кр. Тов-а охорони дітей і опіки над молодю, Львів 1921.

„Теорія і практика дошкільного виховання“ пера звісної нашої дослідниці Софії Русової, професора педагогіки в українському вишньому педагогічному інституті ім. Драгоманова в Празі. Книжка обіймає в першій часті коротку історію новітніх дослідів над дитиною — в другій подає практичні поради про виховання в діточому садку і багату збірку віршів, оповідань, казок, забав і пісеньок з нотами. Вибір з найкращих наших письменників і народньої словесности. Обговорені також праці дітей: ліпка, вишиванки, мальовання, складанки, плетення.

„Дзелень-Бом“, збірничок віршиків, казочок, приповідок для найменших. Державне видавництво Радянської України.

Веснянка, збірничок діточих забав Аркадія Животка. Кременець 1922.

Промінь того самого автора — збірник для праці з дітьми в дошкільних заведеннях і в родинах. Подає розклад занять на пори року. Українське видавництво в Катеринославі 1922.

Можна теж покористуватися в захоронці співанням Мих. Гайворонського, видання УПТ. і книжечкою О. Суховерської „Рухові гри і забави з мелодіями і примівками.“ Львів 1924.

ДЕНЬ 8. ТРАВНЯ

СВЯТОМ УКРАЇНСЬКОЇ ЗАХОРОНКИ.

Рано перед усіма львівськими церквами й українськими установами відбудеться за дозволом поліції грошева збірка на цілі товариства.

В полудне о 12-ій годині в салі „Бесіди“ (Народній Дім) Зїзд представників Захоронок і усіх товариств, які займаються вихованням і опікою над дітворою в дошкільному віці, як також членів центрального товариства. На порядку дня Зїзду: відкриття, привіти, реферат і дискусія в справі сфедеровання і підчинення усіх захоронок в краю Головному товариству у Львові для одноцільної і плянної акції.

Пополудни о годині 4-ій відбудеться в салі Товариства ім. Лисенка діточий концерт, в якому возьмуть участь усі львівські захоронки зі своєю дітворою. В програму входять: деклямації, збірні співи, руханкові вправи і забави дітей.

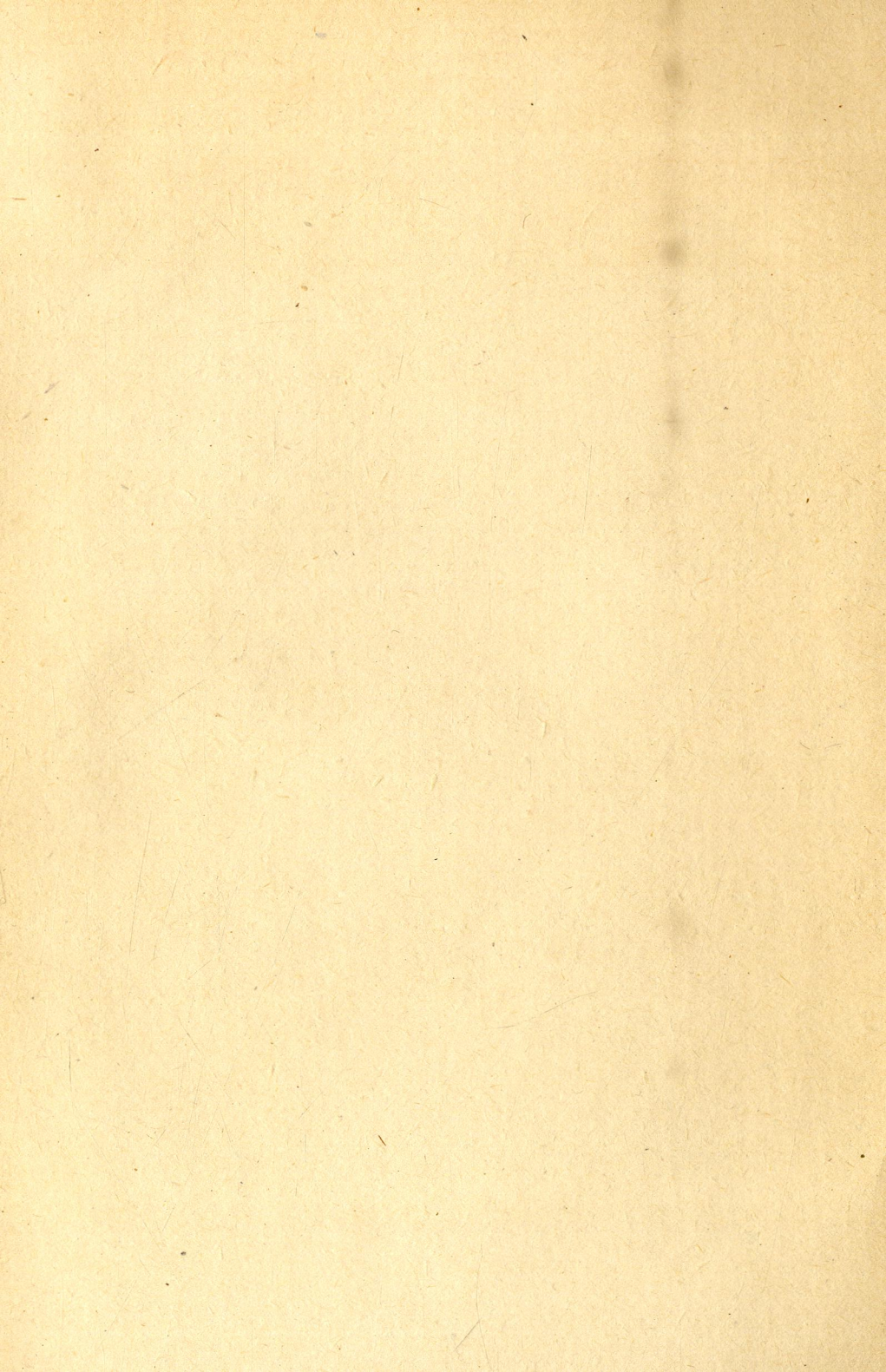
З огляду на ювілейний рік Захоронки, її вагу і значіння, святом обовязком кожної Українки і кожного Українця є в дні 8. травня зложити жертву на цілі товариства, взяти участь в нарадах Зїзду і прийти на діточий концерт, щоби побачити, як виховуються наші найменші у своїй хаті, між своїми людьми. Пам'ятаймо, що з тих малих виростуть колись наші наслідники в боротьбі за краще майбутнє.

0,45 (1987)

6705

99

РЛ 6705_у

В 25 роковццц
української захорон-
кцц